

Hvis bare tingene var gennemsigtige...

Publ. i Dansk nr. 3, 1988, s. 5-12. Interview ved Jens Raahauge.

Børneliv

Til tonerne af debatten om samordnet indskoling kunne jeg godt tænke mig, at vi kredsede lidt omkring børnelivet i skolestarten – et liv børnene skal leve sammen med os, der har barndomserindringer fra en helt anden slags samfund.

– Ja. Der er sket store ændringer siden vores barndom i petroleumstiden, hvor enhver brugs eller købmandsbutik havde lugt af, at oplysningen for mange skete med petroleum.

Vi levede et landsbyliv med landsbynormer. Hvad enten vi boede på landet, i stationsbyer eller sågar i traditionsbundne storbykvarterer som fx brokvartererne i København og arbejderkvartererne i Aarhus, så havde vi muligheden for at spænde vores kælk efter en hestetrukken kane og få en tur.

Men petroleum og heste forsvandt med elektrificeringen og Ferguson-revolutionen. Industrialiseringen fik det gamle samfund til at gå op i fugerne – og i løbet af 50'erne og 60'erne blev vi stillet ind på det man kalder for moderne livsbetingelser.

I skolesammenhæng fører det til ændrede behov for opdragelse af børnene, og de første tegn herpå ser vi i skolereformen fra 1958.

Og siden er det gået stærkt på alle områder – socialt, økonomisk og politisk – og det betyder, at det barneliv børn lever

i dag, er helt anderledes end det vi levede, da vi var børn.

Hvad husker du som noget specielt fra din egen barndom?

– At vi havde et barneliv, der omfattede alle i byen – i mit tilfælde stationsbyen Dronninglund i Vendsyssel.

Ikke fordi vi legede med alle. Vi havde forskellige legegrupper, der var bestemt af, hvor vi boede. Der var de fine, dem fra Borgergade-Rørholtvej – og så os midt imellem.

I drengemiljøet var vi jo præget af den gamle almue-legekultur, som jo ikke længere omfattede voksne, sådan som den gjorde i 1700 og 1800-tallet.

Nu var den et børneforetagende, en kampkultur hvor vi hele tiden lå i figh-ter med hinanden og arrangerede slag rundt om. Det var hele westens – fx da vi snørede de fine, som havde de store fra den private realskole med sig. Vi fik nogle store hjem til kampen – det var dem, der var kommet ud at tjene som 14-årige.

Nå, men det, det handler om er, at der fandtes en traditionsbestemt legekultur, som vi simpelthen voksede ind i.

Der var skarpe skel mellem drenge og piger, men også visse integrationsformer. Og der var integration mellem større og mindre børn, ja, unge helt op til 20 års-alderen kunne komme om aftenen, når det gik for sig.

Der eksisterede et bredt netværk, hvor vi i nogle omgange kunne deltage i mindre, afgrænsede grupper – og andre gange kunne være med i store grupper.

Fx havde vi et skidegodt område med lidt vild bevoksning, lidt mergelgrave og et par minkfarme. Der sloges vi ikke. Det var ingenmandsland – eller snarere allemandsland.

Der arbejdede vi sammen. Somme tider i ugevis efter en god film. Tit var vi op imod 100 drenge og nogle få piger, der legede Tarzan- eller cowboy-lege.

Pigerne sad så oppe i nogle træer og var Jane – eller gik rundt og var »skwauer«.

Sådan var det.

Børns legekultur

Og den form for børnekultur er ved at forsvinde?

– Nej, det mener jeg ikke. Men man ser ikke længere den samme type legegrupper som tidligere. Der er en klar udvikling som parcellerer legen ud i smågrupper af børn, og som hele tiden giver børnesamværet nye udtryksformer.

Børnekulturen forsvinder ikke, men den ændrer sig.

Kan du give et par eksempler?

– Ja, i gamle dage, da vi var børn, spillede piger med bolde op af mure. Men i det moderne miljø mangler der mure – der har omgivelser til boldspil, altså.

Og så har pigerne opfundet klappelege, som er meget avancerede, jeg ved fra unge seminariestuderende, som selv har kunnet, at det kræver intens træning, hvis man vil genoptage legen efter nogen tids pause.

Sådan en klappesang – fx *Anders And og Andersine og Rip Rap Rup, de skulle ud og køre...* – har en ret enkel grundrytme, men derunder er der rytmiske underdelinger og sammenkoblinger af verbal- og kropssprog på et niveau, der gør det umuligt for os utrænede voksne at følge med.

Men børn i 6-8 årsalderen kan, for de har øvet sig i flere timer dagligt, alene, sammen med kammerater eller med forældre som bare skal stå der, mens de øver sig.

I en tid hvor man påstår at børn har mistet evnen til koncentration og udholdenhed er det utroligt, at det kan lade sig gøre?

– Ja, jeg forstår godt at du ser sådan på det. Enhver pædagog burde blive grøn af misundelse over, hvad børn kan lære sig af egen lyst og nødvendighed.

Hvad mener du med nødvendighed?

– At børnene lever i et livsfelt, der har andre kvaliteter og værdier end det, der er normen i det officielle opdragelsesapparat.

Det der er karakteristisk for børnenes livsfelt er, at legen er det bærende – og at legen er baseret på deltagelse (der er ikke noget ved at være tilskuer) og på umiddelbar brugsværdi.

Børn og fjernsyn

Du siger, at det er kedeligt at være tilskuer. Børn ser fjernsyn som aldrig før?

– Ja, og det kan vi snakke længe om. Men jeg vil gerne have med, at børnene bruger mediestoffet som råstof i deres egen kulturfremstilling. Det ser man i rollelegene.

Vi legede Tarzan, når vi havde læst en Tarzan-bog. Og børnene kan spille revyer, der er knagende gode, og som henter næring i fjernsynets og videoernes stof.

Mens skolekomedien tit er træls at se på, så er revyen levende, fordi den bygger på børnenes mundtlige kultursammenhæng.

Og den er et udtryk for, at der er sket en forvandling fra en passiv konsumkultur til en aktiv udøverkultur.

Ja, det er sandt nok. Jeg har haft en klasse, der knoklede med at lave revyer over tv-model. Og det blev skægt. Og bedst når de kunne knokle i fred.

– Og jeg har selv fulgt en knægt, som havde set Anders And-film, og som brugte 3-4 timer dagligt til træning, så han kunne komme til at snakke som Anders And.

Legekultur og skolekultur

Men hvad er brugsværdien af at kunne snakke som Anders And?

– Netop! Det har noget at gøre med vort samfunds værdiforestillinger, som er yderst specielle, hvis vi sammenligner med alle andre samfundstyper.

Vi er ensidigt orienteret imod arbejde, mens fx eskimoerne helt og aldeles sidestiller leg og arbejde – som hinandens forudsætninger.

Men hos os er det vigtigt at få halveret mennesket fra 12-års-alderen eller deromkring, få rendyrket voksenheden som vi gør identisk med arbejde.

Men vi kan jo vende dit spørgsmål om og fx se på brugsværdien af skriften og skriftsproget.

Det tager år, før man har opnået skriftlig kompetence, ja, man når den faktisk aldrig,

selv om man læser dansk på universitetet.

Man får skrivekramper ad helvede til, men skriften bliver egentlig aldrig et udtryksmiddel for én i dagligdagen. Vi har forfattere og den slags til at tage sig af at bruge skriften. Skriften har altså ingen brugsværdi for ungerne – dvs. indholdet har ingen brugsværdi, for de skal øve sig på noget, som man siger, de får brug for senere.

Her og nu har det skrevne en bytteværdi for ungerne. Det de afleverer er en vekselmønt til karakterer, status osv.

Og på samme måde får læreren et check af det børnene laver. Jeg tror, at skolens problem i vidt omfang ligger her: at målet med det man arbejder med ligger langt ude i fremtiden, mens børns kultur netop er karakteriseret ved umiddelbar brugsværdi.

I tilknytning til indskolingsdebatten har man jo også kraftigt peget på legens betydning for børns liv og søgt at tage legen ind i skolesammenhæng.

– Ja, det kan man nok blive noget bange for. Børns leg passer nemlig ikke til skolen, fordi skolen er bundet af skemaer. Ringeklokken er jo den vigtigste socialisationsfaktor. Men leg er både tidsmæssigt og fysisk ikke-skemabunden. Den udvikler sig, når lejlighed byder sig, når der er en impuls eller når det er nødvendigt.

Ja, i mange indskolingsmaterialer anbefales man sanglege de gode gamle...

– Forleden så jeg nogle børn, der legede sanglege i fjernsynet. Det var nogle af de almindelige fra vores tid... Der kom en mand fra det røde hav...

Men børnene sang som om det var efter lærerens besked. De skulle kunne lektien.

Når børnene ikke har de grundlæggende færdigheder, så bliver det noget om at gøre det rigtigt. Sangen og bevægelsen bliver ufri. Læreren bliver lærer. Og stoffet bliver pligtstof. Det hele bliver sådan en slags folkedans – altså museumspædagogik.

Næ, så tag klappesangene. Der er det børnene som kan. Der er det den voksne, der skal undervises.

Mener du, at læreren bør trække sig tilbage og være elev?

– Nej, deltage – og skabe rum til den slags.

Kaos og udvikling

Men tit tør man som lærer ikke give frirum pga. angsten for larm måske. Vi taler jo så meget om »den ny børnekarakter«.

– Ja, det er noget gas. Set fra skolens og institutionernes side er det måske rigtig nok. Men man skulle hellere tale om den ny institutionskarakter/skolekarakter.

Tænk på, at børnene jo kan tilegne sig alt det frivilligt, som skolen med sit pligtstof dagligt oplever at de ikke kan.

Men larmen, kaos?

– Ja, umiddelbart lyder mange aktiviteter som larm eller kaos. Og vi har en enorm kaos-angst i forhold til det børn kører. Men hvis man går lidt bag om larm, så viser det sig, at mange af de ting, der lyder kaotiske, er organiserede, er rytmiske, er i en form.

Men vi har vore sanser drejet i en anden retning – og det har med voksenhed at gøre. Vi har fået aflært børnenes måde at udøve kultur på.

Kan man ikke forestille sig, at tankerne omkring skolen som lokalt kulturcenter for alle aldre og de mange udviklingskroner kan være med til at dreje skolen?

– Næppe væk fra det hvide snit, der går ned gennem vores samfund – et snit der adskiller barndom med leg fra voksenhed med arbejde.

Hele vores skole- og uddannelsessystem hviler på den opfattelse, at barndom er noget man kan blive kureret for. Og skolen er netop iscenesat for udvikling fra barn til voksen.

Og det tror jeg er til skade for både børn og voksne på langt sigt. Og her og nu i skolen forhindrer det begge parter i at opleve skoleaktiviteter, der har brugsværdi.

Som lærer oplever man tit, at man må optræde i en motivationsrolle.

– Ja, og det er nok det mest frustrerende ved lærerrollen, at der hele tiden skal motiveres – til at gå i gang med noget som ingen brugsværdi har.

Det er vel også derfor, at man i nogle perioder oplever helt desperate udviklingsarbejder for at motivere ungerne. Og alle udviklingskronerne nu er et godt udtryk for, at der er tryk i den.

Men pengene bliver pumpet i systemet, ikke i dem som systemet er til for.

Når skolebørnene starter i skolen, får de placeret en stor omvendt pyramide på ryggen. Og hver gang der er problemer øges pyramidens størrelse.

Det gælder for børnene. Og det gælder for alle udøvende kulturpersoner i landet. Der satses mere på systemerne end på producenterne.

Og systemerne misbruger producenterne i en stadigt stærkere produktudvikling. Fx skal børnenes leg nu måske benyttes i udvikling af en ny type indskoling.

Glashuset

Det er vel fordi skolens overlæger har set bivirkninger af den udviklingsmedicin, der hidtil er ordineret. Og det må afbødes?

– Ja, med ny medicin. Ja, legen kan bruges som medicin.

Vi besætter legens frirum og laver pædagogisk naturmedicin. Det er derfor jeg har henvendt mig til dig som alternativbehandler.

– Jeg vil sgu nødig i terapigruppen. Ja, for resten, der er også noget der hedder lege-terapi.

Ja, leg kan bruges til alt. Hvordan ville du starte en 1. klasse?

– Jeg ville vente til børnene var 9 år... (lang tænkepause). De skulle nok få det lært, de skal lære. Egentlig synes jeg, at det er bøvlet med så mange år. Godt nok er der jammersang over færre dansktimer, færre timer i det hele taget.

Men det er jo kolossalt mange år. 11 år. Og så vil man hugge børnene helt nede fra 4-års-alderen, for at det kan fungere. Jeg synes det er vanskeligt.

Der er mange fine tendenser i gang. Men de ender næsten hver gang i systemfiksering.

Ja, det er besynderligt, at der under decentraliseringens overflade ser ud til at ske en stadigt kraftigere styring af skolen.

Man opgiver den urgamle danske tradition med den eksperimenterende lærer og indfører systemet med den forsøgsansøgende lærer.

Men virkningerne er vanskelige at gennemskue?

– Ja, for alle parter – politikerne, erhvervs-livet og fagforeningerne – er enige om, at systemet er det vigtigste. Og udviklingen skal styres. Altså i retningen: væk fra leg og henimod arbejde, væk fra barndom henimod voksenalder.

Men du har tidligere sagt, at denne udvikling er synd for både voksne og børn, at udviklingen på sin vis er en afvikling.

– Ja, børnene får afviklet deres redskaber til udformning af et dagligliv med hinanden igennem leg.

Børn kan gøre noget ved de fortove de går på, gøre noget ved de dødsenstriste vejunderføringer som kan give lyde når man hopper eller råber. På løbende bånd kultiverer børnene deres omgivelser og skaber virkelighed af det. Det behandler vi for dem – til ugunst for alle parter. Og alle andre samfund værner om det – alle folk fra iskanten til de varme lande.

Men hvad kan vi gøre ved det?

– Løsne op for det skemabundne og give plads. Og så deltage aktivt selv.

Man kommer over tærsklen ved at deltage. Og man oplever, at det man troede var vendt imod en selv og ens egen livsform, det oplever man som smukt – lige pludseligt.

Det lyder smukt, men har vi ikke alle som voksne en dobbelt holdning til din handlemodel, hvis vi har børn – eller er ansvarlige for børn?

– Jo da, som forældre sidder vi i saksen. Vi har ideerne om, hvad børnene skal for at have det godt, et ordentligt liv – og på den anden side sidder vi med den klamme angst for, hvordan det vil gå dem her i livet.

Det kender jeg til hudløshed fra mit eget skind.

Men jeg tror, at de som biprodukt til at have det ordentligt, nok skal få lært det hele. Det er jo ikke så voldsomt – alt i alt.

Men det kræver altså, at læreren overskrider nogle tærskler. Og for at gøre det, må man føle nødvendigheden af at gøre det, have lyst til det – og have gennemskuet systemets mekanismer.

– Ja, men så bliver det jo også sjovt at være lærer. Så kommer man selv til skolen for at være med, for at få noget ud af det.

Men det er fint at ønske at se igennem tingene.

Jeg har engang skrevet om en dreng fra Randers, fra noget betonbyggeri. Han blev spurgt om sine drømme. Og efter nogen tids pause svarede, at han ikke rigtig havde noget til spørgsmålene.

Han havde ikke mulighed for at leve op til lærerspørgsmålenes mellemlagsforventninger om tæt-lavt-byggeri, lidt landligt miljø, natur og økologi og alt det der.

Men pludselig må den have tændt hos ham. I medløb med det der betonliv, han kendte: Jo, han kunne godt tænke sig, at tingene var gennemsigtige. Stereoanlægget, computeren, husene.

Ja, det kunne være at det var nemmere at frigøre sig fra skolens mange skema- og bureaukratistyringer, hvis vi satte glas i.

– Det er derfor hans utopi er flot. Han reagerer imod uigennemskueligheden i verden.

Så håber jeg at vores snak har givet en glasvæg eller bare en rude, så en og anden får mod på at ændre lidt holdning – ikke mindst til sig selv som lærer eller forældre.

– Ja, lære at slappe lidt af.